

Oltar sv. Ane prije demontaže u kapeli.

Oltar sv. Ane nakon završenih radova u izložbenoj dvorani RCL-a.

Detalj lijevog anđela s vijenca, prije radova.

Detalj lijevog anđela s vijenca nakon radova

Jelena SPEVEC
Hrvatski restauratorski zavod Zagreb
Restauratorski centar Ludbreg

OLTAR SV. ANE IZ KAPELE SV. BENEDIKTA U HRASTOVLJANU

Kapela sv. Benedikta javlja se u kanonskim vizitacijama tijekom 17. i 18. stoljeća kao filijala župne crkve sv. Martina u Martijancu, a sam titular i kasniji pisani izvori svjedoče o još većoj starosti i nekadašnjem značenju te osebujne, danas historicističke sakralne građevine. Prema župnoj spomenici iz 1789. godine kapela je bila benediktinska samostanska crkva, a kasnije pavlinska, do 1786. godine, kada car Franjo Josip ukida pavlin-ski red¹.

U svom današnjem obliku, crkva sv. Benedikta rezultat je radikalne adaptacije započete 1880. godine, koju je prema zamisli župnika Ivana Likevića izveo talijanski graditelj Giovanni Venchiarutti.

Od drvenog baroknog inventara crkve sačuvan je ispod kora crkve oltar sv. Ane iz oko 1700. godine², dva bočna oltara, sv. Florijana i sv. Vida iz oko 1758. te propovjedaonica iz 1760. godine, koja je u kasnijim preinakama izgubila baroknu ornamentiku i skulpturalni ukras³. Barokni glavni oltar iz 1716. godine⁴ 1895. godine zamijenjen je novim glavnim oltarom, kvalitetnim djelom historicizma. Sa starog su oltara sačuvane skulpture sv. Antuna Padovanskog i sv. Benedikta, koje na današnjem oltaru flankiraju oltarnu palu sv. Benedikta (ulje na platnu, 153x71 cm) rad Pavla Šubića iz 1894. godine. U sakristiji crkve nalaze se ormar i klecalo, tipološki karakteristični za ludbreško područje. U lađi crkve nalaze se klupe baroknih odlika.

Prilikom obilaska kapele Sv. Benedikta, uočeno je izuzetno loše stanje oltara sv. Ane, te je on po hitnom postupku u svibnju 2006. godine preventivno podljepljen, demontiran i prevezen u Rc Ludbreg, čime su počeli konzervatorsko – restauratorski radovi na umjetnini.

Oltar sv. Ane

Oltar sv. Ane, najstariji je dio inventara kapele sv. Benedikta. Stajao je ispod kora lijevo od ulaza crkve na kamenoj menzi. Izvoran smještaj, kao ni izvoran izgled nemoguće mu je odrediti⁵.

Prema plošno i linearno koncipiranim arhitektonskim elementima, koji ne izlaze duboko u prostor, a i po stilskim karakteristikama, oltar je rađen u duhu renesanse, iako vremenski spada u razdoblje baroka. Oltar se tektonski logično gradi od niske predele,

preko retable, do atike zaključene polukružnim lukom vijenca.

Predela oltara ima istaknute postamente i volutne bočne završetke. Iznad postamentata uzdižu se stupovi kojima je flankirana oltarna slika s prikazom sv. Ane, Joakima i Marije. Na stupove se nadovezuju segmenti vijenca na kojima sa svake strane sjedi anđeo. Vijenac se iznad oltarne pale u donjoj strani profilacije prekida, a gornjom profilacijom formira polukružni luk u središnjem dijelu. U međuprostoru je Marijin monogram ukrašen zrakama i oblacima. Oltar flankiraju dekorativna, rezbarena oltarna krila od akantusovog lišća.

Zatečeno stanje

Krovište kapele Sv. Benedikta na nekim je mjestima prokišnjavalo, što je djelomično sanirano, ali su u kapeli još uvijek polomljena stakla na prozorima. Zbog toga mikroklimatski uvjeti u crkvi nisu stabilni, te u unutrašnjosti kapele dolazi do velikih promjena u vlazi i temperaturi. Previsoka vlaga uzrokuje propadanje umjetnina, a česte oscilacije vrijednosti mikroklimе uzrok su dodatnih oštećenja. Visoka vlaga i odgovarajuća temperatura pogodovale su stvaranju bioloških uzročnika propadanja - bakterija, gljiva i insekata. Bakterije razgrađuju prirodna veziva, posebno tutkalo ili glutein. Drveni nosioc oltara bio je napadnut suhom truleži koja uzrokuje promjene karakteristika drva na kojem živi. Napadnuto drvo može drastično izgubiti na težini i čvrstoći, mijenja boju, povećava mu se poroznost i osjetljivost na vlagu zbog truljenja celuloze, gubi strukturu i mrvi se u prah.

Cijeli oltar bio je infestiran i rastočen crvotočinom. Štetu drvenoj građi nanose ličinke insekata, koje rade kanale u drvo i hrane se njime. Drvo kao higroskopni organski materijal upija i otpušta vlagu, što uzrokuje promjene volumena drvne materije. Zbog čestih oscilacija vlage drveni nosioc se širio i skupljao, uzrokujući nadizanje, pucanje i otpadanje kredne podloge i slikanog sloja. Na arhitekturi oltara nedostajali su neki dekorativni dijelovi (npr. na postamentima stupova, kapiteli, aplikacija s predele, zrake s atike, dijelovi vijenca atike).

Polikromija je u donjoj zoni bila posebno oštećena. Vidljive su bile lakune na kojima je slikani sloj s podlogom u potpunosti otpao s drvenog nosioca. Dekorativna krila bila su samo djelomično sačuvana (gornji dio desnog krila, dok je od lijevog bio sačuvan tek manji fragment iz zone predele). Pozlata na dekorativnim krilima je bila nadignuta i otpadala je zajedno s krediranim slojem.

Skulpture anđela bile su u lošem stanju što je dokazivala popucala i otpala polikromija, te oštećenja pozlaćenih dijelova. Krila lijevog anđela bila su teže oštećena crvotočinom i vlagom zbog koje su se slomila na nekoliko dijelova, a sloj pozlate na njima gotovo je u potpunosti izgubljen. Na lijevoj nozi anđela vidljivo je bilo pougljenjeno oštećenje izazvanom djelovanjem vatre (vjerojatno svijeeće).

Slika je bila prljava i zaprašena te je poprimila tamniji ton zbog dotrajalog zaštitnog sloja laka. U donjem dijelu odvojila se od okvira što je prouzročilo njezino krivljenje.

Na tom je mjestu bila i pokidana. Slikani sloj je mjestimično popucao i otpao, međutim oštećenja nisu narušavala cjelinu prikaza. Ukrasni okvir se rasušio i razlijepio, a pozlata je bila preslikana broncom te je otpadala..

Istraživanja arhitekture i slike oltara sv. Ane

Zbog loših mikroklimatskih uvjeta u kojima se oltar nalazio istraživanja su se, zbog njegovog mogućeg prebrzog isušivanja te dodatnog pucanja nosioca i polikromije, provodila u prostoru s trajno povišenim postotkom vlage (80%), koja se iz dana u dan postepeno smanjivala te nakon par tjedana postigla svoj optimum (55-60%).

Nakon vizualnog pregleda umjetnine istraženi su slojevi oslika, boje i pozlate sondiranjem, te uzeti uzorci za izradu mikropresjeka i laboratorijsku analizu. Na slici je nakon sondiranja izvršeno rendgensko snimanje. Sondiranjima je otkriven dvostruki sloj kredne preparacije, na kojem je izvedena nova pozlata i nova mramorizacija uljanim bojama. Nova pozlata izvedena je polaganjem zlatnih listića na crveni (sjajna pozlata) i žuti bolus (mat pozlata). Ispod novijeg sloja, fragmentarno je očuvana izvorna polikromija i pozlata. Na oltarnoj pali je sondiranjem i rendgenskim snimanjem ustanovljeno postojanje ranije slike, gotovo identične kompozicije, koja je prilikom obnove preslikana.

Istraživanja slikanog sloja, podloge i nosioca oltara i slike pokazala su da je izvoran sloj sačuvan tek u zoni predele. U zoni retable i atike nisu nađeni dovoljno sačuvani ostaci izvornog slikanog sloja te za njegovu rekonstrukciju nije bilo dovoljno podataka. Izvorna pozlata na aplikacijama i kapitelima stupova sačuvana je u premaloj mjeri, pa je odlučeno konzervaciju i restauraciju izvesti na zatečeno stanje.

Konzervatrosko – restauratorski radovi

Nakon dugotrajne konsolidacije drvenog nosioca te podljepljivanja kredne podloge na oltaru je izvršena stolarska sanacija. Rasklimani i olabavljeni spojevi arhitekture (spojevi konstruktivnih elemenata, profilacija, kapitela, aplikacija) su rastavljeni, povučeni su korodirani čavli, a na mjestima iz kojih ih nije bilo moguće izvaditi izolirani su zaštitnim sredstvom. Uklonjen je dodatak predeli, izrađeni su novi elementi profilacije. Izrezbareni su nedostajući dijelovi ukrasnih krila, aplikacija, te je izvedena rekonstrukcija nedostajućeg lijevog krila. Oštećenja podloge restituirana su kitom i novom krednom preparacijom, koja je nakon finalne obrade ili retuširana ili je na nju postavljen sloj nove pozlate. Oltar je zaštitno prelakiran. Slika je skinuta s podokvira, postepeno je izravna-

na, zakrpana su oštećenja i razderotine, napravljena je restitucija kredne preparacije i retuš.

Sve su konzervatorsko – restauratorske radove izveli djelatnici RC Ludbreg: Jelena Spevec, Daša Suić, Kirić Stanko, Antonio Horvatić, Vesnica Abramović, Dijana Črepinko, Dana Buljan Cyprin, Zlatko Kapusta, Roko Cypryn Buljan.

Zbog neadekvatnih uvjeta u kapeli Sv. Benedikta, dogovoreno je da se oltar do sanacije kapele čuva u prostorima RC Ludbrega.

LITERATURA:

1. Baričević, Doris, *Kiparstvo od XVII. do XIX. stoljeća*, u: *Ludbreg, Ludbreška Podravina*, u: *Umjetnička topografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1997.
2. Horvat, Anđela, *O baroku u srednjoj Podravini*, Podravski zbornik, Koprivnica, 1977., str. 203 –227.
3. Mirković, Marija, *Graditeljstvo, slikarstvo i kiparstvo Ludbrega i okolice*, u: *Ludbreg-monografija*, Ludbreg, 1984., str.174 – 83.
4. *Ludbreg, Ludbreška Podravina*, u: *Umjetnička topografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1997.
5. *Leksikon ikonografije, liturgike i simboličke zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990.
6. Tusun, Marija, *Katalog dokumentiranosti ruralnih naselja: Ludbreška Podravina*: Analize i studije odjel za prostorno – planske mjere zaštite, Zagreb, Ministarstvo kulture: Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, 1997., str. 35.
7. Winter, Marija, *Iz povijesti Ludbrega i okolice*, Koprivnica, 2000.

BILJEŠKE:

1. Usp. Tusun, Marija, *Katalog dokumentiranosti ruralnih naselja: Ludbreška Podravina*: Analize i studije odjel za prostorno – planske mjere zaštite, Zagreb, Ministarstvo kulture: Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, 1997., str. 35.
2. Oltar je nakon obnove crkve prenesen pod kor, ali od njegovog prvotnog izgleda sačuvani su samo neki elementi nedovoljni za precizniju analizu njegove stilske pripadnosti. Usp. Mirković, Marija, *Graditeljstvo, slikarstvo i kiparstvo Ludbrega i okolice*, u: *Ludbreg-monografija*, Ludbreg, 1984., str.177.
3. Usp. Horvat Levaj, Mirković, Baričević, Repanić- Braun, *Katalog naselja-Hrastovljan*, u: *Umjetnička topografija Hrvatske, Ludbreg, Ludbreška Podravina*, Zagreb, 1997., str. 262.-263.
4. Isto, str. 261.
5. Usp. Baričević, Doris, *Kiparstvo od XVII. do XIX. stoljeća*, u: *Ludbreg, Ludbreška Podravina*, u: *Umjetnička topografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1997., str.143.